

NIEUWS UIT LAMBARENE.

Bureau van uitgifte: Vonderlaan 22, Apeldoorn.

Nummer 4.

(GRATIS).

Juli 1933.

De zoogenaamde Philosophenweg bij het Ziekenhuis.

BRIEVEN VAN Dr. ALBERT SCHWEITZER

Lambarene, Vrijdag, 28 April 1933.

Als laatste „Nieuws uit Lambarene” verscheen in November 1931 het verslag van mejuffrouw Emma Hauszknecht van de groote reis, die zij en mejuffrouw Dr. Anna Schmitz in den Zomer van 1931 in het gebied van de bronnen der N’goeme-rivier ondernamen. Dat de vrienden van het Ziekenhuis daarna niets meer over het werk hoorden, is mijn schuld. Ik hoop, dat ze het mij vergeven.

Eind Januari 1932 uitgeput naar Europa teruggekeerd, kon ik mij geen

rust gunnen, maar moest weldra voor voordrachten en concerten op reis door Duitschland, Holland, Engeland en Schotland. Eerst in den loop van Juli keerde ik daarvan terug. Daarna overviel mij een vermoeidheidscrisis, die maanden duurde en gedurende welke ik, zoo goed en kwaad het ging, de loopende zaken en de gedurende die maanden opgehoopte correspondentie trachtte af te doen. Eerst met het begin van 1933 werd ik weer in staat, wat werk te verzetten. Toen moest ik echter inkoop doen en pakken voor de nieuwe reis naar Lambarene. Zoo kon ik er eerst thans, in de eerste dagen na mijn aankomst in het Ziekenhuis, toe komen, het zoo lang gekoesterde plan uit te

voeren, om de vrienden van mijn werk weer op de hoogte daarvan te brengen.

Ik begin met mijn thuisreis in Januari 1932. Gelijk met mij keerden terug: de dames Elise Stalder en Marie Secretan, die haar twee jaren volbracht hadden en de dames Emmy Hopf en Margaret Deneke, die op eigen kosten voor een aantal maanden naar Lambarene gekomen waren, om ons bij te staan. Elise Stalder (Zwitserse) had de zieken geholpen, waarbij Emmy Hopf (Zwitserse) haar had bijgestaan. Marie Secretan (Zwitserse) had het werk in het laboratorium verricht en tevens het rooien van het oerwoud en het werk in de plantage geleid. Miss Deneke (uit Oxford) had het toezicht gehouden op de lieden, die in den tuin werkten en bij het bouwen grondwerk verrichtten, en zich ook soms verdienstelijk gemaakt met allerlei anderen arbeid, aan het ziekenhuis-bedrijf verbonden.

Als artsen bleven in Lambarene de heeren Pieter van der Elst en Barend Bonnema, beiden Hollanders, met hun vrouwen. Mevrouw van der Elst werkte in de apotheek, mevrouw Bonnema in de operatie-zaal. Mejuffrouw Emma Hauszknecht (uit den Elzas) leidde het materiele bedrijf van het Ziekenhuis. Ze deed de inkoop, voerde de correspondentie, hield de boeken bij, onderhield de gebouwen en de booten, zette de in het Ziekenhuis verblijvende negers, die tot arbeiden in staat waren, aan het werk, zorgde voor de levensmiddelen, welke voor de voeding der zieken en hun begeleiders noodig waren, en hield toezicht op de verpleging der kudden en het in orde houden der plantage. Zoo maakte ze het den artsen mogelijk, ontlast van alle bijzaken, al hun tijd en krachten aan de zieken te

wijden. In dezen neven-arbeid hielpen haar: de dames Martha Winkelmann en Emilie Spoerri, beiden Zwitserschen, die de huishouding verzorgden en op het vee toezagen, en mevrouw Russell, die zich aan de arbeiders in de plantage wijdde. Den dienst in het ziekenhuis verrichtte met de beide doktersvrouwen mejuffrouw Bertha Künzli, die hoofdzakelijk in de operatiezaal werkte en ook den wasch beheerde.

Toen mevrouw Russell in het voorjaar van 1932 naar Europa reisde, nam Martha Winkelmann de plantage over; voor de huishouding kwam op Paaschzondag 1932 mejuffrouw Alice Peyer (Zwitserse) aan, waardoor Emilie Spoerri vrij kwam voor den dienst in het ziekenhuis. In Juli keerde dan mejuffrouw Gertrud Koch (Zwitserse) naar Lambarene terug, om zich eveneens aan de verpleging der zieken te wijden. Begin December kwam als plaatsvervangster van Bertha Künzli mejuffrouw Elise Stalder uit Europa terug.

Werk was er in overvloed voorhanden. Reeds in het jaar 1931 was het aantal zieken voortdurend toegenomen. In het jaar 1932 werd het ziekenhuis gemiddeld door 250—300 zwarte patiënten ingenomen, terwijl ik, toen ik de gebouwen in 1930 en 1931 oprichtte, met een gemiddelde van 200 dagelijks te herbergen zieken had gerekend, ofschoon ik voor plaats voor 300 zorgde.

Dat de stroom der patiënten zoo toenam, lag deels daaraan, dat het ziekenhuis in steeds wijderen kring bekend werd. Veel droeg daartoe ook bij, dat de chirurgie door Dr. van der Elst op zulk een uitstekende wijze werd vertegenwoordigd. Onder hem bereikte dit deel van het ziekenhuis-bedrijf een uitbreiding als nooit te voren. In troe-

Landing der zieken in hun kano's.

pen kwamen de zieken van wel 500 kilometer afstands, om zich te laten opereren. Dat de daardoor in de operatiezaal ontstane, meerdere arbeid kon verricht worden, was de verdienste van Bertha Künzli en mevrouw Bonnema. Terwijl in 1931 totaal 214-grootere operaties werden uitgevoerd, bedroeg dit aantal in het jaar 1932 wel 488!

De gezondheidstoestand van artsen en verpleegsters was over het geheel bevredigend.

Een allerdroevigste gebeurtenis trof het Ziekenhuis in Februari 1933, door het overlijden van het in Augustus 1932 geboren dochttertje van het echtpaar Van der Elst. Daar Lambarene nu voor de ouders een plaats van smartelijke herinneringen geworden was, besloten zij hier niet volle twee jaar te blijven, maar vroeger huiswaarts te reizen. Zij

verlieten het ziekenhuis den 15en Maart 1933. Helaas kon ik niet onmiddellijk een plaatsvervanger zenden. Zoo moest de heer Bonnema een aantal weken den zwaren dienst alleen verrichten. Gelukkig bleef hij, trots deze al te groote inspanning, gezond.

* * *

Nu ben ik weder hier na een reis met hindernissen. Woensdagavond, den 15en Maart, verlieten we Straatsburg in een coupé voor Bordeaux bestemd, blijkens het bord, dat er op aangebracht was: mejuffrouw Mathilde Kottmann, uit den Elzas, die de reis thans voor de derde maal deed, Dr. Ladislav Goldschmid, uit Budapest, de opvolger van Dr. van der Elst en ik. In Colmar stijgt mejuffrouw Siefert, een nieuwe verpleegster, in onze coupé. Midden in den nacht, in Besançon, beveelt men

plotseling: „Uit den wagen!” Diens assen zijn heet geloopt en hij moet door een anderen vervangen worden. En het moet vlug gebeuren! Dat is voor ons, daar wij ongeveer 20 stuks bagage hebben, geen eenvoudige zaak. Om namelijk vracht te sparen, hebben wij, zooals we op deze reis steeds doen, bijzonder zware zaken en boeken, werktuigen en dergelijke als handbagage bij ons. Na eenige uren moeten we nog eens overstappen, daar de eerst ingekoppelde wagen slechts een bepaalden afstand meegevoerd moet worden.

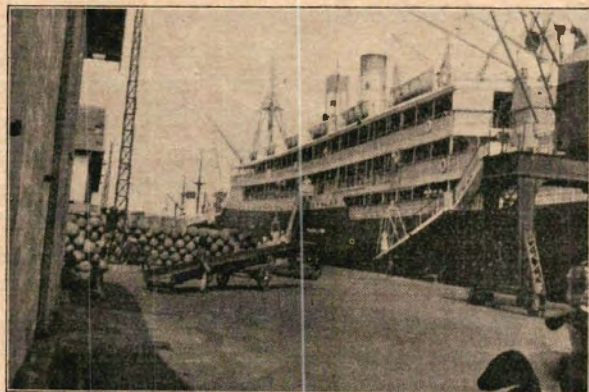
In het station van Bordeaux ontvangt mevrouw Russell ons. Ze kwam zoo van Engeland en reist nu voor de vierde maal naar Lambarene.

Den morgen na onze aankomst overtuigen we ons aan de hand onzer lijsten, dat de 102 stuks bagage, welke als vracht vooruit gezonden werden, voltallig in de loodsen der reederij aanwezig zijn. Samen wegen ze 4800 kilo. Hoofdzakelijk nemen we mee: medicamenten, dekens, verbandstoffen, waschketels, keukengerei, inmaakglazen en werktuigen. Het is gewoonte geworden, dat ik

bij mijn terugkeer naar Afrika het noodzakelijkste voor ongeveer twee jaren meebring, opdat de anderen, vooral de nieuwelingen, zoo weinig mogelijk met bagage te maken hebben en zoo weinig mogelijk met de verscheping en douanen te doen hebben.

Zaterdagavond, 18 Maart, varen we bij stormachtig weer op de „Brazza”, waarvan de kapitein een kennis van mij is, de Gironde af. Vier dagen op een woelige zee. Dan een mooie reis tot Santa Cruz op Teneriffe, waar we Vrijdag 24 Maart, aankomen. Met aandoening denk ik er aan, dat ik voor 20 jaar in hetzelfde jaargetijde op de eerste reis naar Afrika met mijn vrouw hier aan land ging. Alle bijzonderheden van die eerste wandeling in Santa Cruz komen me weer in de herinnering. Hoe stil was het toen in die stad! Thans is ze vol lawaai van de hoorns en sirenen der auto's, die door de nauwe, hobbelige straten razen.

Twee dagen na het vertrek van Teneriffe wordt een der beide Diesel-motoren van ons schip defect. We varen nu nog met de bakboord-schroef. Gelukkig hebben we den wind in den rug.

De „Brazza” in de haven van Dakar.

Zoo komen we, al is het ook heel langzaam, Dinsdag, den 28en Maart, te Dakar. Hier deelt men ons mee, dat het schip niet in staat is, de reis voort te zetten, maar na een voorloopige reparatie leeg naar Europa terug moet, voor de zekerheid door een ander stoomschip begeleid. Als in Besançon van wagen, zoo moeten we in Dakar van schip wisselen. En zelfs moeten we wachten op de „Azië”, die eerst 1 April van Bordeaux afvaart. Zoo lang de „Brazza” voor nood-reparatie in Dakar blijft, — tot den 5en April — loe-geeren we aan boord. Later worden de passagiers op kosten der reederij in de verschillende hôtels der stad ondergebracht. Voor de 28 stuks bagage, welke we in onze hut opborgen, hebben we een vrachtauto noodig, die de reederij ons allervriendelijkst ter beschikking stelt. Zooals op het schip breng ik in Dakar den tijd door met eenige hoofdstukken te ontwerpen van een wijsgeerig werk. Van uit de Sahara waait een zoo koele wind, dat ik in mijn kamer bevries en mijn lodenjas aantrek, als ik uitga.

De economische crisis is in Dakar zeer merkbaar. Tot wezenlijke bergen hopen zich op de havenkaden de aardnoten en arachides op, waaruit tafelolie gewonnen wordt en die de hoofdprodukten van het land zijn. Reeds lang moesten ze verscheept worden. Binnen enkele weken zal de regentijd aanvangen. Dan moeten ze in loodsen opgeborgen worden, als men er niet de voorkeur aan geeft, ze in de zee te smijten, om de bergkosten voor de toch slechts een bepaalden tijd goed te houden waar te sparen. De toestand is op de aardnoten-markt daarom zoo bijzonder slecht, wyl het thans gelukt door che-

mische methoden de olie uit de zaadkorrels der katoen zoo te veredelen, dat ze voor tafelolie kan dienen.

's Morgens 9 April — het is Palmzondag — loopt de Azië in Dakar binnen. Overdag neemt ze de lading over, die de „Brazza” achterliet, daaronder ook onze talrijke koffers, kisten en pakken. 's Avonds (zonder het ongeval met de „Brazza” zouden we nu in Lambarene aankomen!) gaan we aan boord. In heerlijk maanlicht glijdt het schip naar het Zuiden langs het eiland Goree, dat voor de haven ligt. Altijd treft me de aanblik van dit kleine rotseiland. Hier was vroeger de grootste verscheepingsplaats van slaven aan de Westkust van Afrika. Daar de schepen zich niet in de bocht van Dakar waagden, uit vrees door de roofzuchtige inboorlingen overvallen te worden, ankerden zij voor het eiland, dat eenige kilometers van het vaste land verwijderd is. Hier namen zij de arme negers aan boord, die de hoofdlieden uit het binnenland op hun strooptochten buit gemaakt en aan de slavenhandelaars van Goree verkocht hadden tegen drank, kruid, lood, tabak en zout. Nog zijn er op het eiland sterke keldergewelven, waarin de arme slaven tot de aankomst van het schip, dat hen naar Afrika moest vervoeren, gevangen gehouden werden. In de wanden zijn nog de ijzers te zien, waardoor de kettings liepen, welke met ringen om de armen geklonken werden.

Na Kaap Palmas gaat het langs de Ivoorkust, de Goudkust en de Slavenkust Oostwaarts, de Golf van Guinea in. Menigmaal varen we zoo dicht langs de kust, dat de dorpen der inboorlingen te zien zijn. Zware rookwolken toonen, dat de in den drogen tijd omgehouden bosschen thans, nu de re-

gentijd nadert, afgebrand worden om land voor het aanleggen van plantages te verkrijgen. Zoo was het ook, toen mijn vrouw en ik voor twintig jaar in dit jaargetijde hier voorbij voeren.

Goeden Vrijdag. Grand Bassam. Hierop de reede stierf den 25en October 1929 dr. Erich Doelken uit Thun op de reis naar Lambarene. Daar achter gindsche boomen ligt hij begraven. Maar er is geen mogelijkheid, om zijn rustplaats te bezoeken. Sedert enkele maanden leggen de stoomschepen namelijk niet meer hier aan, maar reeds in Port Bouet, 30 kilometer meer westelijk, wijl hier de reede beter is. Maar we varen heel dicht langs het met huizen en palmen bezette strand van Grand Bassam. Met Paschen, den 16en April, — we ankeren in Cotonou — is het juist 20 jaar geleden, dat ik met mijn vrouw in Lambarene aankwam. Zonder de schade aan de machine der „Brazza” had ik dezen dag in het Ziekenhuis kunnen vieren.

Nu komen we in het regenseizoen, dat van het Zuiden naar het Noorden voortschrijdt. In den nacht, voor we de baai van Duala bereiken, maken we de eerste tornade mee. Tegen den morgen zien we dan den ontzaggelijken, 4000 meter hoogen Kameroen-berg voor ons, tot halver hoogte door witte wolken omgeven. Uit de verte groet hem de bijna 3000 meter hoge Pic Clarence van het eiland Fernando Po, beide van vulkanischen oorsprong. Een zeldzaam schouwspel. Gewoonlijk zijn de beide reuzen achter de wolken verborgen.

Om tijd te sparen, varen de schepen der Kongo-lijn niet naar Duala op, maar ankeren bij den ingang der bocht, waar de passagiers en de goederen door een kleine stoomboot, die uit

Duala komt, overgenomen worden.

Van de Duala-bocht zet het schip koers naar het Zuiden. Nu geef ik den filosofischen arbeid op en verdiep mij in de lijsten mijner vele kisten, koffers en pakken, om op alle vragen van de douanen in Port Gentil (Kaap Lopez) gereed te zijn.

Woensdag, 19 April, om 8 uur 's avonds, komen we in Port Gentil aan. 's Nachts blijven we nog aan boord. In de morgenschemering van den volgenden dag worden de vele kisten, koffers en pakken in den lichter overgeladen. We weten, dat geen stuk ontbreekt, want mejuffrouw Siefert, dr. Goldschmid en ik hebben ze den vorigen dag in het heete ladingruim van het schip, geholpen door den ladingmeester, een ouden bekende van mij, die steeds met zorg onze zaken in het oog houdt, nageteld.

Met kloppend hart, als voor 20 jaar, begeef ik mij in den loop van den morgen naar het douane-kantoor. Daar onze lijsten als zeer betrouwbaar bekend staan (op iedere lijst zijn alle voorwerpen naar aard, gewicht en waarde allernauwkeurigst opgesomd), is de zaak tamelijk vlug afgewikkeld. Vrijdagmorgen, 21 April, worden de koffers, kisten en pakken op de rivierboot overgeladen, die in den loop van den namiddag de reis de Ogowe op aanvangt. Opnieuw ben ik in verrukking over de trotsche wildernis van water en oerwoud, die zich voor ons opdoet, als zag ik ze voor de eerste maal.

De reis gaat veel sneller dan voor twintig jaar, wijl tal van gehuchten, waar we vroeger aanlegden en losten, thans niet meer bestaan.

Zaterdag, 22 April, 's avonds tegen 5 uur, zijn we in Lambarene. Aan de

aanlegplaats van de stoomboot wacht juffrouw Emma Hauszknecht met mevrouw Bonnema en juffrouw Koch ons op en brengt ons in de motorboot naar het Ziekenhuis.

Bij het landen zijn er ontelbare zwarte handen te drukken. Ontroerd dank ik den heer Bonnema voor alles, wat hij gedaan heeft.

Den anderen morgen halen we met een sleepboot en een lichter, die een bevriende houthandelaar ons ter beschikking stelde, onze 4800 kilo bagage van de rivierboot af. Wat doet het ons leed, de eerste uren van den Zondag op deze wijze te moeten doorbrengen!

Maar het kan niet anders. De rivierboot wil zijn reis stroomopwaarts voortzetten.

* * *

Dinsdag, 2 Mei '33.

Gedurende mijn afwezigheid heeft juffrouw Emma de gebouwen van het Ziekenhuis niet alleen onderhouden, maar er nog andere bijgevoegd. Zij maakte een heele rij van middelgrootte en kleinere barakken van golfplaten, als woonvertrekken voor patiënten en het personeel, en als bergplaatsen voor hout, gereedschappen en voorraden.

Ik wacht, om verbonden te worden.

De plantage verkeert in een goeden toestand. Door de voortreffelijke verzorging, welke zij aan de jonge ooftboomen, in de laatste jaren door mevrouw Russell en juffrouw Marie Secretan geplant, besteedde, heeft juffrouw Martha een groot deel er van tot wasdom gebracht. Ach, welk een zorg is er voor noodig om ze tegen sprinkhanen en ander schadelijke gedierte te verdedigen! En hoeveelen gaan er in het droge jaargetijde te gronde. Gewoonlijk moet men zich gelukkig prijzen, wanneer een vierde gedeelte eenigszins gedijt.

Om elken vruchtboom, die geplant wordt, moet onmiddellijk op eenigen afstand een hooge omrastering van kippen gaas gemaakt worden, opdat de in vrijheid weidende geiten (men kan deze om de hitte en het ongedierte op den aequator niet in een stal of in een omheinde plaats opsluiten) ze niet omstooten en afknabbelen. Doch 's nachts hebben de patiënten er plezier in de palen, waaraan het beschuttende kippen gaas bevestigd is, uit te rukken, omdat deze goed en zonder moeite verkrijgbaar brandhout voor hen beduiden. Zoo leveren ze de boompjes, die men goed beschermd achtte, over aan hun baardige vijanden. Het is voldoende, wanneer dit een halven dag onopgemerkt blijft, en het ongeluk is gebeurd. Daarom moet zij, die de plantage verzorgt, voortdurend op weg zijn, om op de jonge ooftboomen te letten.

Het was een heerlijke verrassing voor me, boven het Ziekenhuis te stuiten op een weg, in Januari met reeds tamelijke groote stekken van broodboomen beplant, die haast alle heerlijk gedijen. Deze boompjes, die gewoonlijk niet gemakkelijk zijn aan te schaffen en waar-

van we er ongeveer een zeventigtal hebben, werden ons geschonken door het zendingstation Lambarene-Andende. Nu hebben wij ongeveer honderd broodboomen, waarvan die, welke in het jaar 1926 geplant werden, reeds vruchten beginnen te dragen. Jammer genoeg duurt de tijd der broodvruchten slechts weinige weken, en men kan ze niet bewaren.

Vruchtdragende oliepalmen, mango-boomen, zoete bananen, papayastruiken zijn er in de plantage nu reeds zoovele, dat de zieken en hun begeleiders van dit ooft naar hartelust nemen mogen. Welk een verschil met vroeger, toen wij hun slechts heel weinig vruchten en palmnoten (uit welker vleezig omhulsel zij zich olie bereiden kunnen) naast de rijst verschaffen konden.

Sedert maanden huist aan het bene-deneinde van onzen tuin een nijlpaard in de rivier. Zijn snuiven en trompetten is 's nachts in de huizen te hooren. Gelukkig is het nog niet in hem opgekomen in den tuin met zijn lompe pooten rond te stommelen.

Onze geiten leveren nu reeds ongeveer een vijfden liter melk, die wij voor het Ziekenhuis en de huishouding gebruiken. Maar welk een verzorging eischen zij, vanwege de schurft, waardoor ze voortdurend geplaagd worden. Vroeger hoopte ik dat de inboorlingen er mettertijd toe zouden komen, melkgeiten in hun dorpen te gaan houden.

Nu ik evenwel uit ervaring weet, hoeveel moeite en zorgen er moeten aangewend worden de geiten te behoeden voor het ten gronde gaan aan deze huidinfectie, begin ik eraan te twijfelen, of onze inboorlingen er werkelijk toe in staat zouden zijn, deze voor het land zulke onontbeerlijke melkgevende die-

ren te fokken. Wegens de tse-tse-vliegen is er hier niet aan te denken, koeien te houden.

Zwarte zuigelingen, die hun moeder verloren hebben en door ons met Zwitsersche koemelk worden gevoed, zijn er voortdurend verscheidene in het ziekenhuis. Een dezer arme schepseltjes werd ons veertien dagen geleden gebracht als een geraamte met huid overtrokken. Het had langer dan een week zonder een druppel voedsel geleefd. Voorzichtig begon men met kleine dosis sterk verdunde melk toe te dienen. Nu schijnt Lazarus, welken naam het uit den dood opgestane wezentje bekwam, zich langzaam te herstellen. Dat juffrouw Koch en juffrouw Alice naast haar vele werk met de patiënten het nog klaar spelen, zich aan dit weesje en de kinde-

ren, die in het ziekenhuis geboren worden, op de vereischte manier te wijden, is een daad van groote opoffering.

We zijn er zeer verheugd over, dat thans vrouwen van inboorlingen bereid zijn kinderen van gestorven vrouwen te zoogen. Als een goed voorbeeld, door belofde geschenken aangemoedigd, gingen de vrouwen van onze ziekenverplegers Dominik en N'IJama hierin den anderen voor. Zooals bekend is, durven de vrouwen der inboorlingen, wat ik reeds in vroegere berichten meedeelde, niet het kind van een gestorven vrouw aan de borst te nemen, omdat zij gelooven, dat zij en haar eigen kind daarmee in de macht komen van den boozen geest, die de gestorven vrouw het leven ontnam. Om zich barmhartig te gedragen tegenover den verweesden zui-

Tschambi, die aan aanvallen van krankzinnigheid lijdt.

geling, moet de negervrouw zich niet alleen zelf heenzetten, over dit bijgeloof, maar ook den moed bezitten, haar familie, die door dat bijgeloof beheerscht wordt en er haar een verwijt van maakt, dat zij haar kind in gevaar brengt, het hoofd te bieden. Tengevolge van dit bijgeloof, dat hier, bij gebrek aan melk-vee zulke noodlottige gevolgen heeft, zijn de zuigelingen bij den dood der moeder aan verhongeren prijsgegeven. Omdat ze in elk geval niet in leven konden blijven, begroef men ze vroeger levend met haar.

Kort voor mijn aankomst aanvaardde een troep lieden uit het binnenland, die voor een operatie hierheen gekomen waren, de terugreis op een stoom-

boot, welke de N'Goenie opvoer, door den kapitein op ons verzoek uit barmhartigheid meegenomen. Onder hen bevond zich een oude man, wien de heer Bonnema door een staaroperatie het gezicht terug geschonken had. Zijn vreugde over het hem beschoren geluk uitte hij door plechtig in het ziekenhuis rond te dansen.

Gisteravond begon Tschambi, een krankzinnige, die sedert 1926 in ons ziekenhuis is, nadat hij maandenlang goed genoeg geweest was om in vrijheid rond te loopen, plotseling weer verwarde en gevaarlijke taal uit te slaan. Gelukkig had zijn bewaker Mendume, die dit hoorde, de tegenwoordigheid van geest, zijn cel (waarin gevaarlijke werktuigen

Lichte Patiënten.

en leege flesschen, die hij als projectielen gebruiken kon, opgestapeld lagen) onmiddellijk te ontruimen, zoodat hij, wanneer hij bij het luiden van de avondklok als gewoonlijk in zijn cel zou komen, ingesloten kon worden, zonder tot tegenweer in staat te zijn. Voor tegenwoordigheid van geest kreeg Mendume een mooi geschenk.

Dysenteriepatiënten hebben wij momenteel bētfekkelijk weinig. Dit hangt samen met de economische crisis. Wanneer de houthandel bloeit, komen de inboorlingen er niet aan toe aanplantingen aan te leggen. Zij velden boomen en voedden zich met rijst en conserven, die ze met het zoo verdiende geld kochten. Rijstvoeding verzwakt echter, wat ik reeds vroeger medeelde, hun weerstandsvermogen tegen ameuben-dysenterie en cholérine, die er tegelijkertijd mee optreedt. Nu, terwijl ze geen werk meer in den houthandel kunnen vinden, verbouwen ze weer bananen en maniok en zijn door deze natuurlijke voedingswijze veel minder aan dysenterie onderhevig dan vroeger.

Onze Hollandsche arts Bonnema heeft steeds groote zorgen over de geopereerde patiënten, omdat ze de voorschriften, die hun aanbevolen worden, niet opvolgen. Reeds twee dagen na een operatie gaan ze, wanneer de lust hen daartoe overvalt, 's nachts in de rivier baden, er zich niet om bekommerend, dat zij hun verband nat en vuil maken. Of de man, die wegens een darmnaad, zich voorloopig van alle eten en drinken moest onthouden, gebruikt op den dag na de operatie, het vasten moe, heimelijk een rijkelijken maaltijd. Bijna nimmer kunnen de geopereerden de verzoeking weerstaan, met hun vingers onder het verband te komen, om de wond, door

de operatie gemaakt, te bevoelen, waardoor deze gevaar loopt geïnfecteerd te worden. Het is heusch geen grapje, chirurg bij de wilden te zijn.

De patiënten, die 4- à 500 kilometers van ons vandaan komen om zich te laten opereeren, komen gewoonlijk half verhongerd en uitgeput door de lange reis, bij ons aan. Dikwijls hebben ze een verpleging van verscheiden weken noodig, voor ze zoover hersteld zijn, dat men de operatie durft te wagen. Dezer dagen stierf zulk een vreemdeling bij ons, die op de lange reis een longontsteking had opgelopen. Hebben zij de operatie gelukkig doorstaan, dan zien wij om naar een gelegenheid, ze zoo spoedig mogelijk stroomopwaarts te laten brengen, omdat er steeds gevaar bestaat, dat ze in het ziekenhuis met dysenterie besmet worden.

Hedenmorgen voer een voornaam hoofdman uit het binnenland, die hier door arts Bonnema van een kolossale elephantiasistumor was bevrijd geworden, naar huis. Hij had mijn komst afgewacht, om mij op het hart te drukken ook op zijn grondgebied een ziekenhuis te openen, opdat zijn onderdanen niet zoo'n lange reis behoeften te maken, om geopereerd te kunnen worden. Tot mijn spijt moest ik hem zeggen, dat daar op het oogenblik wegens de economische crisis niet aan te denken viel. Doch misschien is het nog eens mogelijk, dat ik een arts gedurende het droge jaargetijde er naar toe zend, om te opereeren. Dit had ik me reeds lang voorgenomen.

Hoeveel patiënten uit het binnenland het ziekenhuis op het oogenblik herbergt, heb ik gisteren, bij het appèl, dat den eersten van elke maand gehouden wordt, kunnen opmerken. Deze

vreemdelingen zijn n.l. daaraan kenbaar, dat zij niet, zooals de bewoners der streken dichter bij de kust gelegen, lendedoeken dragen van katoen, die ze op de factorij koopen, maar nog bekleed zijn met zelfvervaardigde stoffen van raffiavezels. Zooveel raffia-lendedoeken heb ik nog nooit bij een maandelijksch appèl gezien.

Als tekst voor de eerste preek, die ik verleden Zondag weer in het ziekenhuis hield, koos ik het achttiende vers uit het vijfde hoofdstuk van den eersten brief aan de Thessalonicensen: „Dankt God in alles, want dit is de wil van God in Christus Jezus over u”.

Ik schilderde den zieken en hun begeleiders den nood, welke in Europa

Bij de nieuwe barak voor levensmiddelen.

heerschte en legde hun uit, hoe dankbaar zij God moesten zijn en den menschen in Europa, die in den geest Zijner liefde offers brengen voor ons ziekenhuis; en dat tot hiertoe, ondanks de moeilijke omstandigheden, nog steeds voldoende middelen waren samen gebracht om dit werk der barmhartigheid te kunnen onderhouden. Deze beschouwing maakte een diepen indruk op hen. Maar zij konden toch niet, zooals ik en mijn helpers, welke aan de godsdienst oefening deelnamen, ten volle beseffen, wat het beteekent, dat wij in dezen zwaren tijd het werk kunnen voortzetten en welke offers de vrienden van 't werk in Europa daarvoor brengen.

In het gebed, waarmee de godsdienst oefening besloten werd, legde ik de dankbaarheid, die wij gevoelen voor zulk een genade, van God ervaren, en voor de mildheid der menschen, welke ons ten deel valt.

Geachte vrienden en gevers in Europa! Weest er van overtuigd, dat wij hier met de middelen, die gij ons ten dienste stelt, vele menschen, die anders zonder hulp gebleven zouden zijn, barmhartigheid kunnen bewijzen. Wij weten niet, hoe u daarvoor te danken, dat ge ons de mogelijkheid verschaft, als uw lasthebbers, hier den strijd te voeren tegen verschrikkelijke ellende.

ALBERT SCHWEITZER

OVERHEERSCHING VAN PRIMITIEVE VOLKEREN DOOR DEN BLANKE.

Hebben wij blanken het recht, wilde en halfwilde volkeren — slechts daarover kan ik uit ervaring spreken — onze heerschappij op te dringen? Neen, indien we ze slechts overheerschen willen om materieel voordeel uit hun land te trekken. Ja, indien het er ons ernst mee is, ze te ontwikkelen en tot welstand te brengen. Wanneer de mogelijkheid bestond, deze volkeren werkelijk afgezonderd te laten leven, dan kon men ze ook aan hun lot overlaten. Doch nu is de wereldhandel, die ook hen bereikt heeft, een feit, waartegen wij noch zij iets kunnen doen. Door den wereldhandel werden ze reeds onvrijer. Hun economische en sociale verhoudingen werden er door aan het wankelen gebracht. Als onafwendbaar gevolg sproot daaruit voort, dat de stamhoofden door de wapens en het geld, dat de wereldhandel hun bezorgde, de massa der inboorlingen absoluut onderwierpen en tot slaven maakten, die voor den export moesten werken om aan enkelen grooten rijkdom te bezorgen. Het kwam ook voor, zooals in den tijd van den slavenhandel, dat de inboorlingen handelswaar werden, die geld, lood, buskruit, tabak en drank inbrachten. Door de situatie, die de wereldhandel schiep, konden deze volkeren geen werkelijke zelfstandigheid bewaren. Het ging er dus om, of het beter was aan de hebzucht der stamhoofden op genade of ongenade overgeleverd te zijn, dan wel door beambten van Europeesche staten geregeerd te worden.

Het is maar al te waar, dat vele van hen, die in onzen naam en op ons bevel bezit namen der koloniale landen in onrechtvaardigheid, gewelddadigheid en wreedheid niet voor de hoofden der inboorlingen onderdeden. Daardoor hebben ze een groote schuld op ons geladen. Er mag ook niets verzwegen of

verschoond worden, van hetgeen nog heden tegen de inboorlingen misdreven wordt. Doch we kunnen onze fouten tegenover hen niet weder goed maken, door de wilden of half-wilden in 'de koloniën een zelfstandigheid terug te geven die hen onvermijdelijk zou brengen tot slavernij onder hungselijken. Slechts deze gang van zaken is mogelijk, dat we de heerschappij, die we feitelijk over de inboorlingen bezitten, doen dienen tot hun welzijn, waardoor ze ook zedelijk gerechtvaardigd wordt. Zelfs kan het tegenwoordige „imperialisme" zich op iets beroepen, dat ethische waarde heeft. Het heeft een einde gemaakt aan den slavenhandel en aan den voortdurenden oorlog, die de primitieve volkeren met elkander voerden en daardoor heeft het aan een groot deel der wereld een bestendigen vrede bezorgd. Ook tracht het dikwijls in de koloniën toestanden te scheppen, die uitbuiting der bevolking door den wereldhandel tegengaan. Ik durf er niet aan te denken, wat het lot zou zijn van de inlandsche houtkappers in de wouden van het Ogowegebied, wanneer de overheid, die tegenwoordig haar rechten doet gelden tegenover de blanke en zwarte ondernemers, er niet was.

Wat het zogenaamde zelfbestuur voor onbeschaafde en halfbeschaafde volkeren beteekent, leert men beseffen door de negerrepubliek Liberia, waar de huisslavernij en de nog veel ergere, gedwongen verscheping van arbeiders naar het buitenland, tot in onze dagen bestonden. Den 1en October 1930 werden zij, op papier verboden.

(Uit mijn Leven en Denken).

ALBERT SCHWEITZER.

STRIJD TEGEN ZIEKTE IN DE KOLONIËN.

Den strijd tegen ziekten heeft men bijna in alle koloniën te laat en vóór alles met te weinig energie ondernomen. Dat deze heden met eenig uitzicht op goede resultaten gevoerd kan worden,

hebben wij te danken aan het wapen, dat ons de nieuwere medische wetenschap in de hand geeft.

Dikwijls wordt de noodzakelijkheid aan de inboorlingen medische hulp te verleenen, gemotiveerd door de meening, dat het er om gaat het menschenmateriaal te behouden, zonder hetwelk de koloniën waardeloos zouden zijn. Doch in werkelijkheid gaat het om veel meer dan om een maatschappelijk vraagstuk. Het is ondenkbaar, dat wij, cultuurvolkeren, den rijkdom aan middelen tegen ziekte, pijn en dood, die door de wetenschap ons eigendom werden, voor ons alleen behouden mogen. Wanneer we slechts eenigszins ethisch beginnen te denken, kunnen wij niet anders, dan ze ook ten goede laten komen aan hen, die daar in de verte onderhevig zijn aan nog grooter lichamelijke ellende dan wij.

Naast de artsen, die door de regeeringen worden uitgezonden en slechts in staat zullen zijn een deel van het noodige werk te doen, moeten er nog andere op uittrekken, die van de menschelijke samenleving daartoe opdracht krijgen. Wie onder ons, door hetgeen hij beleefd heeft, weet wat pijn en angst zijn, moet helpen, opdat zij daarginds in hun lichamelijken nood dezelfde hulp kunnen ontvangen, die ons ten deel werd. Hij behoort niet meer geheel zichzelf toe, maar is de broeder van allen, die lijden. De „broederschap der doerleed geteekenden" moet zich wijden aan het medische humaniteitswerk in de koloniën. Als hun lasthebbers moeten artsen, in naam der ware cultuur, de ellende in de verte trachten te lenigen.

In het vertrouwen op de elementaire waarheid, die aan de gedachte van de „broederschap der doerleed geteekenden" ten grondslag ligt, heb ik het ziekenhuis te Lambarene durven stichten. Deze waarheid wordt begrepen en baant haar weg.

Ten slotte is al het goede, wat wij den volkeren der koloniën bewijzen, geen weldaad, doch een zoenoffer voor het vele leed, dat wij blanken, van den

dag af, dat onze schepen den weg naar hun kusten vonden, over hen gebracht hebben. Politiek zijn de koloniale problemen, zooals zij zich ontwikkeld hebben, niet op te lossen. Het nieuwe, dat komen moet, is, dat blank en gekleurd elkaar in ethischen zin ontmoeten. Dan eerst zullen ze elkaar leeren verstaan.

Mede te werken om deze geestesstemming te wekken, beteekent het drijven van een wereldpolitiek, die voor de toekomst rijke vruchten kan afwerpen.

(Uit mijn Leven en Denken).

ALBERT SCHWEITZER.

MEVR. EMMY MARTIN NAAR LAMBARENE.

—o—

Als er niets tusschenbeide komt, reist Mevrouw Emmy Martin den 19en Juli naar Lambarene met den arts dr. Stig Holm uit Zweden, om het werk nog eens te kunnen zien, zooals het gegroeid is tijdens de jaren, dat zij er in Europa al haar krachten aan wijdde.

Mejuffrouw Emma Hauszkecht zal haar werk zoo lang in Europa overnemen.

MIJN ADRES.

Mijn adres is: **Lambaréné**, Afrique équatoriale française, via Bordeaux, Port Gentil.

Het beste is, de brieven en postzaken aan mijn adres in Europa te richten: **Giinsbach** bij **Münster**, Elzas, vanwaar mij alles prompt en op de zekerste wijze wordt toegezonden. Kommen de brieven direct naar Lambarene, dan moeten zij mij, als ik ondertusschen voor herstel naar mijn woonplaats teruggekeerd ben, weer naar Europa nagezonden worden, waardoor niet alleen een groote vertraging ontstaat, maar het ook kan voorkomen dat het problematisch is; of ze in mijn handen komen. Tusschen Europa en Lambarene heeft een brief dikwijls gelegenheid, zoek te raken.

GIFTEN.

Giften in geld of in chèque's niet naar Lambarene zenden! Voor Holland kunnen giften op het postgironummer 28469 van **J. Eigenhuis, Vonderlaan 22, Apeldoorn** gestort worden, met vermelding s.v.p. van het 'doel. Deze verzorgt voor Holland de zaken, het Ziekenhuis betreffende, ook de financieele.

POSTPAKKETTEN.

Postpakketten kunnen naar Lambarene geadresseerd worden, met een nauwkeurige, in het Fransch gestelde douaneverklaring, de waarde der zending in Fransche francs aangevend. S.v.p. goed adresseeren en goed verpakken! Geen kartonnen dozen, maar een houten kistje gebruiken! In het algemeen is het echter beter, de zaken te zenden aan **Mevrouw Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.**

VRACHTZENDINGEN.

Directe vrachtzendingen naar Lambarene zijn niet mogelijk, wegens de speciale verpakking voor de tropen en de ingewikkelde douaneverklaring. Alle zendingen moeten door de expeditie geschieden, die mijn zaken gewoonlijk verzorgen en de inkleding in Port Gentil door hun agenten doen bezorgen. Daarom verzoek ik U alle als vracht te verzenden zaken te adresseeren aan: **Mevr. Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.** Gaarne Mevr. Martin tevoren van de voorgenomen zending op de hoogte stellen.

WAT MIJ IN DE EERSTE PLAATS VAN DIENST KAN ZIJN.

Bijzonder dienstig zijn mij vooral: oude dekens van allerlei soort, ook als ze stuk zijn, allerlei gebruikt linnen, ook als het gesleten is.

Vleesch-conserven, sardines, groenten en vruchten in blik, gedroogde groenten en vruchten, melk in blik, olie in flesschen of blik, verbandstoffen, watten.

Zulke giften kunnen steeds gezonden

worden aan: **Mevr. Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.**

Van apothekersfleschjes en gewone blikken dozen en glazen buisjes ben ik nog ruim voorzien, zoodat ik verzoek, mij die voorloopig niet meer te sturen.

INLICHTINGEN.

Inlichtingen over alles wat mijn werk en mijzelf betreft, verstrekt mevrouw **Emmy Martin, Speichergasse 2, Straatsburg.** Brieven aan mevr. Martin kunnen ook naar **Günsbach bij Münster (Elzas)** geadresseerd worden. Mevr. Martin is zoo vriendelijk, de zaken van het Ziekenhuis in Europa te behartigen.

VERZOEK OM TOEGEVENDHEID.

Op menige vriendelijke gift en brief heb ik verzuimd te antwoorden. Wees s.v.p. wat toegevend. Door het vele werk, dat ik te verrichten heb, zal ik nog wel langer daarin achterstallig blijven. Maar ik ben voor alle brieven heel dankbaar. Hoe vaak schenkt een vriendelijke brief mij weder frisschen moed voor den arbeid.

VERZOEK OM DUIDELIJK SCHRIFT.

Ik verzoek allen, die mij schrijven, hun naam en adres duidelijk te schrijven. Het komt wel voor, dat ik voor een ontvangen gift niet kon bedanken, wijl ik, trots het aanwenden van alle moeite, naam en adres niet ontcijferen kon.

KARAKTER MIJNER ONDERNEMING.

Mijn onderneming is geheel onafhankelijk en zelfstandig. Ze ontvangt noch van eenig zendinggenootschap, noch van eenige regeering ondersteuning. Ze is bedoeld als een liefdedaad van menschen in Europa, wien de nood der van geneeskundige hulp verstoken zieken uit verre landen ter harte gaat, en ze hoopt op een offer van dankbaarheid der zieken, die in Europa door geneeskundige hulp gered werden.

ALBERT SCHWEITZER.

WERKEN VAN PROF. Dr. ALBERT SCHWEITZER.

AAN DEN ZOOM VAN HET OERWOUD (Geïllustreerd)

Vertaald door J. Eigenhuis.
5e druk — f 1.90, geb. f 2.50.

OPNIEUW NAAR LAMBARENE (Geïllustreerd)

Vertaald door H. M. Eigenhuis—van Gendt.
2e druk — f 1.90, geb. f 2.50.

BOUWEN IN HET OERWOUD (Geïllustreerd)

Vertaald door J. Eigenhuis en H. M. Eigenhuis-v. Gendt.
f 1.50, geb. f 1.90.

UIT MIJN LEVEN EN DENKEN (Geïllustreerd)

Vertaald door J. Eigenhuis en H. M. Eigenhuis-v. Gendt.
f 3.—, geb. f 3.75.

UIT MIJN JEUGD

Vertaald door Dr. H. Bervoets.
3e druk — f 1.—, geb. f 1.50.

HET CHRISTENDOM EN DE WERELDGODSDIENSTEN

Vertaald door Henriëtte Crommelin.
f 1.50, geb. f 1.90.

VERVAL EN WEDEROPBOUW DER CULTUUR

Cultuur-philosophie. Eerste deel.
Vertaald door J. Eigenhuis. — f 1.90, geb. f 2.40.

CULTUUR EN ETHIEK

Cultuur-philosophie. Tweede deel.
Vertaald door J. Eigenhuis. — f 4.50, geb. f 5.25.

ALBERT SCHWEITZER (Met portret)

door Jan Eigenhuis.
f 2.90, geb. f 3.50.

UITGAVEN VAN H. D. TJEENK WILLINK & ZOON N.V.
HAARLEM.

Verkrijgbaar in iederen Boekhandel.